

ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการนำหลักสูตรการป้องกันการทุจริตไปใช้ของ โรงเรียนสุจริตต้นแบบ สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

Factors Affecting the Success of Implementing the Anti-Corruption Curriculum Of Upright School: The Office of The Basic Education Commission

กิตติคุณกฤตากร สุขปัญญา¹ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พัศพรณ ถนอมพงษ์ชาติ² ดร.ปัญญา อัครพุทธิพงษ์³
Kittikhunkitsadakorn Sukpanya¹ Asst. Prof. Dr.Phasphan Thanompongchart² Dr.Panya Akkaraputtapong³

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการนำหลักสูตรการป้องกันการทุจริตไปใช้ของโรงเรียนสุจริตต้นแบบ สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ประชากร ได้แก่ โรงเรียนสุจริตต้นแบบ สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน จำนวน 225 โรงเรียน ผู้ให้ข้อมูลประกอบด้วย ผู้อำนวยการโรงเรียน รองผู้อำนวยการ ฝ่ายวิชาการ และครูผู้สอนหลักสูตรการป้องกันการทุจริต โรงเรียนละ 3 คน รวมจำนวน 675 คน เครื่องมือ คือ แบบสอบถาม มีลักษณะเป็นมาตราประมาณค่า 5 ระดับ ค่าความสอดคล้องของแบบสอบถามทั้งฉบับอยู่ที่ 0.98 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลได้แก่ การหาค่าเฉลี่ย ร้อยละ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และตารางวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณ

ผลการวิจัย พบว่า

1. ระดับการปฏิบัติงานเกี่ยวกับปัจจัยที่จะส่งผลต่อความสำเร็จในการนำหลักสูตร การป้องกันการทุจริตไปใช้ในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{x} = 4.29$) เมื่อพิจารณาปัจจัยเป็นรายด้านพบว่า ปัจจัยด้านการบริหารหลักสูตรมีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมาคือปัจจัยด้านการจัดการเรียนการสอน และปัจจัยด้านการสนับสนุนและส่งเสริมการใช้หลักสูตร สำหรับปัจจัยด้านการบริหารหลักสูตร พบว่า คุณธรรมจริยธรรมของผู้บริหาร มีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมา คือ การจัดทำตารางสอน และการจัดครูเข้าสอน ปัจจัยด้านการจัดการเรียนการสอน พบว่า การจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรด้านคุณธรรมจริยธรรมมีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมา คือ การศึกษาและวิเคราะห์หลักสูตร และการจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ ปัจจัยด้านการสนับสนุนและส่งเสริมการใช้หลักสูตร พบว่า การจัดบรรยากาศในโรงเรียนมีค่าเฉลี่ยมากที่สุด รองลงมา คือ การนิเทศติดตาม และการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองและชุมชน

2. ระดับความสำเร็จในการนำหลักสูตรการป้องกันการทุจริตไปใช้ในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{x} = 4.26$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียนตามหลักสูตรมีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมา คือ คุณลักษณะที่พึงประสงค์ ในด้านผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียนตามหลักสูตร พบว่า ด้านความรู้ความเข้าใจมีค่าเฉลี่ยมากที่สุด รองลงมาคือ ด้านการปฏิบัติตน ในด้านคุณลักษณะที่พึงประสงค์ พบว่า ตระหนักและเห็นความสำคัญของการต่อต้าน

คำสำคัญ: ปัจจัยความสำเร็จของหลักสูตร การนำหลักสูตรไปใช้ หลักสูตรการป้องกันการทุจริต

¹ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาเทคนิคการศึกษาและพัฒนาหลักสูตร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹ Master of Education Program in Education Supervision and Curriculum Development, Chulalongkorn University

^{2,3}อาจารย์สาขาวิชาเทคนิคการศึกษาและพัฒนาหลักสูตร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

^{2,3}Lecturer in Education Supervision and Curriculum Development, Chulalongkorn University

*ผู้ติดต่อ, อีเมลล์: กิตติคุณกฤตากร สุขปัญญา, om_10804@hotmail.com

รับเมื่อ 2 มีนาคม 2564 แก้ไข 25 เมษายน 2564 ตอรับ 28 เมษายน 2564

และป้องกันการทุจริตมีค่าเฉลี่ยมากที่สุด รองลงมา คือ ปฏิบัติตนตามหน้าที่พลเมืองและมีความรับผิดชอบต่อสังคม และปฏิบัติตนเป็นผู้ที่ STRONG / จิตพอเพียงต่อต้านการทุจริต

3. ผลการทำนายความสำเร็จในการนำหลักสูตรการป้องกันการทุจริตไปใช้ พบว่า ปัจจัยทั้ง 3 ด้านรวมกัน อธิบายความแปรปรวนของความสำเร็จในการนำหลักสูตรดังกล่าวไปใช้ได้ร้อยละ 64.9 ($p < .001$) โดยตัวแปรทำนายที่มีความสำคัญมากที่สุด คือ ปัจจัยด้านการจัดการเรียนการสอน รองลงมา คือ ปัจจัยด้านการบริหารหลักสูตร และปัจจัยด้านการสนับสนุนและส่งเสริมการใช้หลักสูตร เมื่อพิจารณาความสำเร็จเป็นรายด้าน พบว่า ปัจจัยทั้ง 3 ด้านรวมกัน อธิบายความแปรปรวนของความสำเร็จ ด้านผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียนตามหลักสูตรได้ร้อยละ 57.9 ($p < .001$) และรวมกัน อธิบายความแปรปรวนของความสำเร็จด้านคุณลักษณะที่พึงประสงค์ได้ร้อยละ 58.8 ($p < .001$)

ABSTRACT

This research aimed to analyze the success factors for the Anti-Corruption Curriculum (ACC) implementation in exemplary upright schools under the Office of the Basic Education Commission (OBEC). The research population consisted of 225 exemplary upright schools under OBEC. There were 3 informants from each school including the director, assistant director of the Academic Department, and anti-corruption program teacher, resulting in the total of 675 informants. The tool used was a questionnaire with the Likert scale. The consistency of the entire questionnaire was 0.98. The statistics used in the data analysis were: finding the mean, percentage, standard deviation (S.D.) and multiple linear regression analysis.

The results revealed that

1. The overall performance on the supposed factors for the success in the ACC implementation was at the highest level ($\bar{x} = 4.29$). When considering each aspect, it was found that the curriculum administration aspect had the highest average, followed respectively by the teaching and learning management aspect and the aspect of support and promotion for the curriculum implementation. Regarding the curriculum administration aspect, the morality and ethics of directors were found to have the highest average, sequentially followed by the teaching schedule management and the teacher allocation. Concerning the teaching and learning management aspect, it was found that the extra-curricular activities about morality and ethics had the highest average. This was followed by the curriculum study and analysis and the preparation of learning management plans, consecutively. As for the aspect of support and promotion for the curriculum implementation, the findings revealed that the establishment of school atmosphere had the highest average, followed by the curriculum supervision and the participation of parents and communities.

2. The overall success in the ACC implementation was at the highest level ($\bar{x} = 4.26$). When considering each success aspect, the student achievement according to the course had the highest average, followed by the desirable character. In terms of the student achievement, it was found that the student knowledge and understanding had the highest average, followed by the student performance. In terms of the desirable character, it was shown that the awareness of the anti-corruption importance had the highest average, followed respectively by the civic duty conformability and social responsibility and the STRONG characteristics with corruption resistance.

3. In regard with the prediction for success in the ACC implementation, it was found that the three aspects of supposed factors together accounted for 64.9% of the variance in the implementation success ($p < .001$). The most important predictor was the teaching and learning management aspect, followed by the curriculum administration aspect and the aspect of support and promotion for the curriculum implementation. When considering each success aspect, all three aspects of supposed factors together accounted for 57.9% of the variance in the success in the student achievement ($p < .001$) and 58.8% of the variance in the success in the desirable character ($p < .001$).

Keywords: Curriculum Success Factors, Curriculum Implementation, Anti-Corruption Curriculum

ภูมิหลัง

ปัจจุบันปัญหาคอร์รัปชันถือได้ว่าเป็นปัญหาใหญ่ที่เกิดขึ้นในประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก รวมทั้งประเทศไทย ซึ่งปัญหานี้ยังไม่มีทีท่าว่าจะหมดไป อีกทั้งยังทวีความรุนแรงและซับซ้อนมากขึ้นเรื่อย ๆ ดังจะเห็นได้จากผลการวัดภาพลักษณ์คอร์รัปชัน (Corruption Perceptions Index : CPI) ปี 2560 ประเทศไทยได้คะแนนการประเมิน 37 คะแนน ซึ่งแสดงให้เห็นว่าประเทศไทยยังมีการทุจริตคอร์รัปชันอยู่ในระดับสูง ซึ่งสมควรได้รับการแก้ไขอย่างเร่งด่วน สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (2560, หน้า 175) จึงได้กำหนดกลยุทธ์ที่มุ่งเน้นการปรับฐานความคิดทุกช่วงวัยตั้งแต่ปฐมวัย มัธยมศึกษา และอุดมศึกษา ให้สามารถแยกแยะระหว่างผลประโยชน์ส่วนตัวและผลประโยชน์ส่วนรวมได้ และกำหนดแนวทางการดำเนินงานตามกลยุทธ์ คือ การพัฒนาหลักสูตร บทเรียน การเรียนการสอน การนำเสนอ และรูปแบบการป้องกันการทุจริตตามแนวคิดแยกแยะระหว่างผลประโยชน์ส่วนตัวและผลประโยชน์ส่วนรวมในทุกระดับ ดังนั้นเพื่อเป็นการป้องกันการทุจริตโดยเริ่มปลูกฝังนักเรียนตั้งแต่ปฐมวัยจนถึงมัธยมศึกษาปีที่ 6 สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานจึงได้จัดทำหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม “การป้องกันการทุจริต” ประกอบด้วยเนื้อหา 4 หน่วยการเรียนรู้ ได้แก่ การคิดแยกแยะระหว่างผลประโยชน์ส่วนตนและผลประโยชน์ส่วนรวม ความละเอียด และความไม่ทนต่อการทุจริต STRONG/จิตพอเพียงต่อต้านการทุจริต พลเมืองและความรับผิดชอบต่อสังคม (สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ และสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2561, หน้า 45) ให้สถานศึกษาทุกแห่งนำไปใช้ในการจัดการเรียนการสอนโดยเริ่มตั้งแต่ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2562 และดำเนินการภายใต้โรงเรียนสุจริต

จากผลการดำเนินงานของโรงเรียนสุจริตระยะที่ 2 และ 3 ที่ผ่านมาพบว่าผู้บริหารและครู บางโรงเรียนยังไม่ตระหนักในบทบาทหน้าที่การขับเคลื่อนโรงเรียนสุจริตให้เป็นไปตามมาตรฐานโรงเรียนสุจริตที่สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานกำหนดไว้ (สำนักพัฒนานวัตกรรมการจัดการศึกษา, 2559, หน้า 73) ดังจะเห็นได้จากงานวิจัยของไมตรี สุวรรณไตรย์ (2559, หน้า 112-113) ที่ได้ทำการวิจัยเรื่องการเสริมสร้างคุณธรรมนักเรียนภายใต้โมเดลโรงเรียนสุจริต โรงเรียนบ้านโพรงงาม สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุพรรณบุรี ผลการวิจัยพบว่าปัญหาการสร้างคุณธรรมนักเรียน ภายใต้โมเดลโรงเรียนสุจริตอยู่ในระดับน้อย นักเรียนบางคนขาดทักษะกระบวนการคิด คุณธรรมด้านการมีวินัย ด้านซื่อสัตย์สุจริต ด้านอยู่อย่างพอเพียง และด้านจิตสาธารณะยังไม่สามารถปลูกฝังลักษณะนิสัย ของนักเรียนให้เกิดความยั่งยืนได้ นอกจากนี้งานวิจัยของ พรทิพย์ ไชยมงคล (2560, หน้า 77 - 78) เรื่องการศึกษาสภาพการดำเนินงานในโครงการโรงเรียนสุจริตกลุ่มโรงเรียนเชิงคำ 1 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพะเยา เขต 2 ผลการวิจัยพบว่าสภาพการดำเนินงานในโครงการโรงเรียนสุจริตด้านการดำเนินงานโครงการเสริมสร้างคุณธรรมและจริยธรรมในสถานศึกษาพัฒนาพฤติกรรมสุจริตของนักเรียนนั้นอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ การดำเนินการโครงการของสถานศึกษาที่ส่งผลทำให้ผู้เรียนเกิดคุณธรรม จริยธรรม และข้อที่มี

ค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือการดำเนินงานโครงการของสถานศึกษาทำให้นักเรียนเกิดคุณลักษณะมีวินัย และการดำเนินงานโครงการของสถานศึกษาทำให้เกิดหลักธรรมาภิบาล

การนำหลักสูตรไปใช้เป็นกระบวนการที่ทำให้แนวคิด รูปแบบลายลักษณ์อักษรทั้งหลายที่วางไว้นำไปสู่การปฏิบัติให้ได้ โดยทั่วไปมี 3 ขั้นตอนคือ การวางแผนการใช้หลักสูตร การดำเนินการใช้หลักสูตร และการติดตามกำกับดูแลการใช้หลักสูตร (ไพฑูริย์ ลินลารัตน์, 2561, หน้า 74) ขั้นตอนการนำหลักสูตรไปใช้จึงมีความสำคัญยิ่งในการพัฒนาหลักสูตร เพราะเป็นการนำหลักสูตรที่พัฒนาขึ้นไปใช้ในการจัดการเรียนรู้ในสถานการณ์จริง เป็นการแปลงหลักสูตรไปสู่การปฏิบัติจริงในห้องเรียน ความสำเร็จหรือความล้มเหลวของหลักสูตรที่พัฒนาขึ้นจะอยู่ในขั้นตอนการนำหลักสูตรไปใช้ (ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์, 2559, หน้า 96)

การนำหลักสูตรไปใช้ย่อมมีประสิทธิภาพนั้น ต้องมีปัจจัยที่ส่งเสริมและสนับสนุนหลายด้าน แต่จากการศึกษาเอกสาร งานวิจัย แนวคิด และทฤษฎีที่เกี่ยวข้องได้พบข้อมูลในการศึกษาปัจจัยเป็นเฉพาะด้านไป ผู้วิจัยจึงได้ทำการวิเคราะห์และสังเคราะห์ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการนำหลักสูตรไปใช้ออกเป็น 3 ปัจจัย ได้แก่ ปัจจัยด้านการบริหารหลักสูตร ประกอบด้วย การเตรียมบุคลากร การจัดตารางสอน การจัดครูเข้าสอน บริบททางสังคม และคุณธรรมจริยธรรมของผู้บริหาร ปัจจัยด้านการจัดการเรียนการสอน ประกอบด้วย การศึกษาและวิเคราะห์หลักสูตร การออกแบบหน่วยการเรียนรู้ การจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ การจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ สื่อการเรียนรู้การวัดและประเมินผล ผู้เรียน การจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรด้านคุณธรรม จริยธรรม และปัจจัยด้านการสนับสนุนและส่งเสริมการใช้หลักสูตร ประกอบด้วย การนิเทศติดตาม การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองและชุมชน และการจัดบรรยากาศในโรงเรียน

จากความสำคัญของการนำหลักสูตรไปใช้ให้เกิดความสำเร็จดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงมีความจำเป็นที่จะต้องวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการนำหลักสูตรการป้องกันการทุจริตไปใช้ โดยทำการวิเคราะห์ปัจจัยความสำเร็จจากโรงเรียนสุจริตต้นแบบ เพื่อให้ผู้บริหาร ครูผู้สอน และผู้ที่เกี่ยวข้องในการนำหลักสูตรไปใช้เป็นแนวทางในการปรับปรุงและพัฒนาผู้เรียนให้บรรลุเป้าหมายของหลักสูตรต่อไป

คำถามการวิจัย

มีปัจจัยใดบ้างที่ส่งผลต่อการนำหลักสูตรการป้องกันการทุจริตไปใช้ ของโรงเรียนสุจริตต้นแบบ สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน และปัจจัยนั้นส่งผลต่อความสำเร็จในระดับใด

ความมุ่งหมายของการวิจัย

เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการนำหลักสูตรการป้องกันการทุจริตไปใช้ของโรงเรียนสุจริตต้นแบบ สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

กรอบแนวคิดการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการนำหลักสูตรการป้องกันการทุจริตไปใช้ของโรงเรียนสุจริตต้นแบบ สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กรอบแนวคิดหลักจึงประกอบด้วย 2 ประเด็น คือ ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการนำหลักสูตรการป้องกันการทุจริตไปใช้ และความสำเร็จในการนำหลักสูตรป้องกันการทุจริตไปใช้

ภาพประกอบ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร ได้แก่ โรงเรียนสุจริตต้นแบบสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน จำนวน 225 โรงเรียน จำแนกเป็นโรงเรียนประถมศึกษา จำนวน 183 โรงเรียนมัธยมศึกษา จำนวน 42 โรงเรียน ซึ่งโรงเรียนต้นแบบเหล่านี้จะมีอยู่ทุกเขตพื้นที่การศึกษาเขตละ 1 โรงเรียน

ผู้ให้ข้อมูล ประกอบด้วย ผู้อำนวยการโรงเรียน รองผู้อำนวยการฝ่ายวิชาการ และครูผู้สอนหลักสูตรการป้องกันการทุจริต โรงเรียนละ 3 คน รวมทั้งหมด 225 โรงเรียน จำนวน 675 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการนำหลักสูตรการป้องกันการทุจริตไปใช้ ของโรงเรียนสุจริตต้นแบบ สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นแบบสอบถาม จำนวน 1 ฉบับ ประกอบด้วย 3 ตอน เป็นแบบตรวจสอบรายการและแบบมาตราประมาณค่า 5 ระดับ

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. ผู้วิจัยทำหนังสือขอความร่วมมือจากสำนักงานบัณฑิตศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ถึงหน่วยงานต้นสังกัดของผู้ให้ข้อมูล เพื่อออกหนังสือขอความร่วมมือผู้ให้ข้อมูลในการตอบแบบสอบถาม
2. ผู้วิจัยส่งแบบสอบถามจำนวน 675 ฉบับ โดยกำหนดวันขอรับคืนจากทางโรงเรียน และดำเนินการติดตามขอความอนุเคราะห์ส่งแบบสอบถามกลับคืน
3. ผู้วิจัยรับแบบสอบถามกลับคืนมามีจำนวนโรงเรียน ผู้ให้ข้อมูลจำนวน 502 คน คิดเป็นร้อยละ ของประชากรทั้งหมด
4. ผู้วิจัยนำแบบสอบถามที่เก็บรวบรวมมาตรวจสอบความสมบูรณ์ของข้อมูลเพื่อนำมาวิเคราะห์ต่อไป

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการนำหลักสูตรการป้องกันการทุจริตไปใช้ ของโรงเรียนสุจริตต้นแบบ สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ใช้สถิติในการวิเคราะห์ข้อมูลได้แก่ ค่าเฉลี่ย ร้อยละ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard deviation) และการถดถอยเชิงเส้นพหุคูณ (Multiple Linear Regression Analysis)

สรุปผลการวิจัย

1. ผลการวิเคราะห์การปฏิบัติงานเกี่ยวกับการนำหลักสูตรการป้องกันการทุจริตไปใช้ที่จะส่งผลต่อความสำเร็จของปัจจัยทั้ง 3 ด้าน ในภาพรวมทุกปัจจัยมีความเกี่ยวข้องอยู่ในระดับมากที่สุด โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ($\bar{x} = 4.29$) เมื่อพิจารณาเป็นรายปัจจัยพบว่า ปัจจัยด้านการบริหารหลักสูตรมีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมาคือปัจจัยด้านการจัดการเรียนการสอน และปัจจัยด้านอากรสนับสนุนและส่งเสริมการใช้หลักสูตร
2. ผลการวิเคราะห์การปฏิบัติงานเกี่ยวกับการนำหลักสูตรการป้องกันการทุจริตไปใช้ที่จะส่งผลต่อความสำเร็จจำแนกเป็นรายปัจจัย ได้แก่ ปัจจัยด้านการบริหารหลักสูตร พบว่า คุณธรรมจริยธรรมของผู้บริหารมีค่าเฉลี่ยสูงสุดที่ ($\bar{x} = 4.65$) รองลงมาคือการจัดตารางสอน และการจัดครูเข้าสอน ปัจจัยด้านการจัดการเรียนการสอน พบว่าการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรด้านคุณธรรมจริยธรรมมีค่าเฉลี่ยสูงสุดที่ ($\bar{x} = 4.45$) รองลงมาคือ การศึกษาและวิเคราะห์หลักสูตร และการจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ ปัจจัยด้านการสนับสนุนและส่งเสริมการใช้หลักสูตร พบว่า การจัดบรรยากาศในโรงเรียนมีค่าเฉลี่ยมากที่สุดที่ ($\bar{x} = 4.37$) รองลงมาคือ การนิเทศติดตาม และการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองและชุมชน
3. ผลการวิเคราะห์ความสำเร็จในการนำหลักสูตรการป้องกันการทุจริตไปใช้ พบว่า ความสำเร็จอยู่ในระดับมากที่สุด โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ($\bar{x} = 4.26$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียนตามหลักสูตรมีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมาคือคุณลักษณะที่พึงประสงค์
4. ผลการวิเคราะห์ความสำเร็จในการนำหลักสูตรการป้องกันการทุจริตไปใช้ จำแนกเป็นรายด้าน ได้แก่ ด้านผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียนตามหลักสูตร พบว่า ด้านความรู้ความเข้าใจมีค่าเฉลี่ยมากที่สุดเท่ากับ ($\bar{x} = 4.15$) รองลงมา

คือด้านการปฏิบัติตน ด้านคุณลักษณะที่พึงประสงค์ พบว่า ตระหนักและเห็นความสำคัญของการต่อต้านและป้องกันการทุจริตมีค่าเฉลี่ยมากที่สุดเท่ากับ ($\bar{x} = 4.34$) รองลงมาคือ ปฏิบัติตนตามหน้าที่พลเมืองและมีความรับผิดชอบต่อสังคม และปฏิบัติตนเป็นผู้ที่ STRONG / จิตพอเพียงต่อต้านการทุจริต

5. ผลการทำนายความสำเร็จในการนำหลักสูตรการป้องกันการทุจริตไปใช้ พบว่า ปัจจัยทั้ง 3 ด้านรวมกัน อธิบายความแปรปรวนของความสำเร็จในการนำหลักสูตรดังกล่าวไปใช้ได้อย่างน้อย 64.9 ($p < .001$) โดยตัวแปรทำนายที่มีความสำคัญมากที่สุด คือ ปัจจัยด้านการจัดการเรียนการสอน รองลงมา คือ ปัจจัยด้านการบริหารหลักสูตร และปัจจัยด้านการสนับสนุนและส่งเสริมการใช้หลักสูตร เมื่อพิจารณาความสำเร็จเป็นรายด้าน พบว่า ปัจจัยทั้ง 3 ด้านรวมกัน อธิบายความแปรปรวนของความสำเร็จด้านผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียนตามหลักสูตรได้อย่างน้อย 57.9 ($p < .001$) และรวมกัน อธิบายความแปรปรวนของความสำเร็จด้านคุณลักษณะที่พึงประสงค์ได้อย่างน้อย 58.8 ($p < .001$)

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัยปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการนำหลักสูตรการป้องกันการทุจริตไปใช้ ของโรงเรียนสุจริต ต้นแบบ สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานพบว่าทั้ง 3 ตัวแปรส่งผลต่อความสำเร็จในการนำหลักสูตรการป้องกันการทุจริตไปใช้ ทั้งในด้านผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียนตามหลักสูตร และด้านคุณลักษณะที่พึงประสงค์ โดยผู้วิจัย จะอภิปรายเรียงลำดับความสำคัญของปัจจัยที่ส่งผลต่อการนำหลักสูตรการป้องกันการทุจริตไปใช้ ดังนี้

1. ปัจจัยด้านการจัดการเรียนการสอนเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการนำหลักสูตรการป้องกันการทุจริตไปใช้มากที่สุด ทั้งด้านผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียนตามหลักสูตรและด้านคุณลักษณะที่พึงประสงค์ แสดงให้เห็นว่าในการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรการป้องกันการทุจริต ครูผู้สอนเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการนำหลักสูตรไปใช้ โดยจะต้องทำการศึกษาและวิเคราะห์หลักสูตรเป็นลำดับแรกเพื่อให้เกิดความเข้าใจถึงจุดมุ่งหมายของหลักสูตร ผลการเรียนรู้ สาระการเรียนรู้ วิธีการจัดการเรียนการสอน แนวทางการวัดและประเมินผล และสามารถนำไปใช้ในการออกแบบหน่วยการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของหลักสูตรได้อย่างมีประสิทธิภาพ ผลการวิจัยตัวแปรย่อยของปัจจัยด้านการจัดการเรียนการสอนที่มีค่าเฉลี่ยระดับการปฏิบัติในการนำหลักสูตรไปใช้สูงสุดและอยู่ในระดับมากที่สุด คือ การจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรด้านคุณธรรม จริยธรรม ทั้งนี้เป็นเพราะว่าหลักสูตรการป้องกันการทุจริตได้กำหนดผลการเรียนรู้ให้ผู้เรียนเกิดคุณลักษณะสำคัญ 5 ประการ คือ ทักษะกระบวนการคิด มีวินัย ซื่อสัตย์สุจริต อยู่อย่างพอเพียง และจิตสาธารณะ ดังนั้นการจัดการเรียนการสอนของครูผู้สอนจึงไม่ใช่เพียงแค่จัดในชั้นเรียนเพียงอย่างเดียว โรงเรียนควรส่งเสริมการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร เพื่อให้ผู้เรียนมีคุณธรรม จริยธรรมในวันสำคัญต่าง ๆ เช่น วันพ่อแห่งชาติ วันแม่แห่งชาติ วันมาฆบูชา วันวิสาขบูชา วันอาสาฬหบูชา วันชาติ ฯลฯ และจัดตามแนวทางโรงเรียนสุจริต ได้แก่ กิจกรรม ป.ป.ช. สพฐ. น้อย และ ป.ป.ช. สพฐ. ชุมชน กิจกรรมค่ายเยาวชนคนดีของแผ่นดิน และกิจกรรมบริษัทสร้างการดี นอกจากนี้โรงเรียนควรส่งเสริม และสนับสนุนผู้เรียนเข้าร่วมกิจกรรมเสริมหลักสูตรทั้งภายในและภายนอกโรงเรียน ซึ่งกิจกรรมเสริมหลักสูตรจะช่วยให้ผู้เรียนตระหนักถึงการป้องกันการทุจริตทุกรูปแบบ สามารถคิดแยกแยะระหว่างผลประโยชน์ส่วนตนกับผลประโยชน์ส่วนรวมได้ นอกจากนี้ยังเกิดคุณลักษณะสำคัญ 5 ประการตามที่โรงเรียนสุจริต กำหนด เช่นเดียวกับสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2559, หน้า 72) ได้กล่าวไว้ว่าในการดำเนินงานโรงเรียนสุจริต โรงเรียนควรจัดให้มีการดำเนินกิจกรรมที่ส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม และการต่อต้านทุจริตสำหรับผู้เรียน ภายใต้การดำเนินงานโรงเรียนสุจริต ประกอบด้วย กิจกรรม ป.ป.ช. สพฐ. น้อย กิจกรรม ป.ป.ช. สพฐ. ชุมชน กิจกรรม ค่ายเยาวชนคนดีของแผ่นดินและกิจกรรมบริษัทสร้างการดี

2. ปัจจัยด้านการบริหารหลักสูตรเป็นปัจจัยที่มีค่าเฉลี่ยระดับการปฏิบัติในการนำหลักสูตรไปใช้สูงสุด และอยู่ในระดับมากที่สุด แสดงให้เห็นว่าการนำหลักสูตรการป้องกันการทุจริตไปใช้สถานศึกษาต้องดำเนินการบริหารจัดการให้การนำหลักสูตรไปใช้ประสบความสำเร็จ เริ่มตั้งแต่การเตรียมบุคลากรให้มีความรู้เกี่ยวกับหลักสูตรการป้องกันการทุจริต การจัดครูเข้าสอนให้ตรงกับความรู้ ความสามารถ คำนึงถึงการปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี ของครู วิเคราะห์สภาพปัญหาของชุมชน สภาพครอบครัวของผู้เรียน ค่านิยม และความคาดหวังของสังคมในการป้องกันการทุจริต เพื่อให้เกิดความเข้าใจในบริบททางสังคมก่อนนำหลักสูตรไปใช้ ตลอดจนคุณธรรม จริยธรรม ของผู้บริหารในการปฏิบัติตนป้องกันการทุจริต ผลการวิจัยตัวแปรย่อยของปัจจัยด้านการบริหารหลักสูตรที่มีค่าเฉลี่ยระดับการปฏิบัติในการนำหลักสูตรไปใช้สูงสุดและอยู่ในระดับมากที่สุด คือ คุณธรรมจริยธรรมของผู้บริหาร เนื่องจากหลักสูตรการป้องกันการทุจริต เป็นหลักสูตรที่มีเป้าหมายในการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม และไม่ทนต่อการทุจริตทุกรูปแบบ โดยนำไปใช้ในการเรียนการสอนให้กับนักเรียนในทุกระดับชั้น ดังนั้น ในการบริหารหลักสูตร ผู้บริหารสถานศึกษาเป็นบุคคล ที่มีความสำคัญในการขับเคลื่อนหลักสูตรไปสู่การจัดการเรียนการสอนในชั้นเรียน และต้องมีคุณลักษณะเป็นผู้ที่มีคุณธรรม จริยธรรม ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับครูและนักเรียนในการป้องกันการทุจริตทุกรูปแบบ ดังที่ด้านกีชาการและมาตรฐานการศึกษา (2561, หน้า 104) ได้กำหนดคุณธรรมในการป้องกันการทุจริตสำหรับผู้บริหารโรงเรียนสุจริตต้นแบบ ได้แก่ คุณธรรมด้านอยู่อย่างพอเพียง คุณธรรมด้านการมีวินัย คุณธรรมด้านความซื่อสัตย์สุจริต และคุณธรรมด้านจิตสาธารณะ สอดคล้องกับสำนักงานคณะกรรมการการป้องกันการทุจริตแห่งชาติ (2560, หน้า 64) ก็กล่าวไว้ว่า ผู้บริหารมีผลประโยชน์ส่วนตัวมากจะมีผลต่อการตัดสินใจหรือการปฏิบัติหน้าที่ ในตำแหน่งหน้าที่ที่บุคคลนั้นรับผิดชอบอยู่ และส่งผลกระทบต่อประโยชน์ส่วนรวม หรือส่งผลให้บุคคลนั้นขาดการตัดสินใจที่เที่ยงธรรม เนื่องจากการยึดผลประโยชน์ส่วนตนเป็นหลัก ผลเสียจึงเกิดขึ้นกับประเทศชาติ เป็นการกระทำผิดทางจริยธรรมและจรรยาบรรณจึงอาจถือได้ว่าเป็นเหตุพื้นฐานของการทุจริตในรูปแบบต่าง ๆ ตามมิ่งอีกมากมาย

3. ปัจจัยด้านการสนับสนุนและส่งเสริมการใช้หลักสูตรเป็นปัจจัยที่มีค่าเฉลี่ยระดับการปฏิบัติในการนำหลักสูตรไปใช้อยู่ในระดับมากที่สุด แสดงให้เห็นว่า การนำหลักสูตรการป้องกันการทุจริตไปใช้ นอกจากจะดำเนินการบริหารหลักสูตรและดำเนินการจัดการเรียนการสอนแล้ว สถานศึกษาคควรให้การสนับสนุนและส่งเสริมการใช้หลักสูตร ได้แก่ การนิเทศการใช้หลักสูตร ซึ่งโรงเรียนควรจัดตั้งคณะกรรมการนิเทศเพื่อติดตามผลการจัดหลักสูตรโดยใช้รูปแบบและกิจกรรมการนิเทศที่หลากหลายเช่น จัดให้มีการสังเกตการสอนของครูในชั้นเรียน การให้ครูผู้สอนได้แลกเปลี่ยนประสบการณ์กับเพื่อนครู หรือผู้เชี่ยวชาญในการใช้หลักสูตร เป็นต้น ผลการวิจัยตัวแปรย่อยของปัจจัยด้านการสนับสนุนและส่งเสริมการใช้หลักสูตรที่มีค่าเฉลี่ยระดับการปฏิบัติในการนำหลักสูตรไปใช้สูงสุดและอยู่ในระดับมากที่สุด คือ การจัดบรรยากาศในโรงเรียน การจัดบรรยากาศ ในโรงเรียนนับว่ามีความสำคัญอย่างยิ่งที่จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้อย่างดีที่สุดใน การนำหลักสูตรการป้องกันการทุจริตไปใช้ สถานศึกษาควรจัดสภาพแวดล้อมภายในโรงเรียนให้เอื้อต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน เช่น ธนาคารความคิด ตู้ของหายได้คืน การจัดป้ายให้ความรู้ตามอาคารเรียน การกล่าวคำปฏิญญาโรงเรียนสุจริตช่วงกิจกรรมเคารพธงชาติ และกิจกรรมเสียง ตามสาย เป็นต้น ตลอดจนส่งเสริมให้มีการประกาศยกย่องผู้เรียนที่ทำความคิด เพื่อเป็นแบบอย่างให้กับบุคคลอื่น มีการออกกฎระเบียบและบทลงโทษเพื่อป้องกันไม่ให้ผู้เรียนปฏิบัติตนเป็นผู้ทุจริตทุกรูปแบบ เช่นเดียวกับสุทธิวรรณ ต้นศิริจนวนรงค์ (2556, หน้า 31) กล่าวว่า การจัดการจัดสภาพแวดล้อมและสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ให้เหมาะกับผู้เรียน เช่น การจัดสภาพแวดล้อมในห้องเรียน การสร้างบรรยากาศการเรียนรู้โดยมีความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างครูกับผู้เรียน ผู้เรียนกับผู้เรียน การเลือกสรรโครงการกิจกรรมหลักสูตร ได้แก่ สภาพแวดล้อม และกิจกรรมภายนอกห้องเรียน ถ้าได้เลือกสรร อย่างดีจะก่อให้เกิดประโยชน์อย่างมากต่อครูและนักเรียน

4. จากผลการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการนำหลักสูตรการป้องกันการทุจริตไปใช้ ของโรงเรียนสุจริตต้นแบบ สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ทั้งในภาพรวมและจำแนกตาม

ความสำเร็จ ได้แก่ ด้านผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียนตามหลักสูตรการป้องกันการทุจริต และด้านคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้เรียนตามหลักสูตรการป้องกันการทุจริต ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยที่มีความสำคัญมากที่สุดในการทำนวยความสำเร็จ การนำหลักสูตรไปใช้ คือ ปัจจัยด้านการจัดการเรียนการสอนแสดงให้เห็นว่า ในการนำหลักสูตรการป้องกันการทุจริตไปใช้ การจัดการเรียนการสอนมีความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะการจัดการเรียนการสอน เป็นกระบวนการที่ประกอบด้วย การจัดกิจกรรมการเรียนรู้และกิจกรรมเสริมความรู้ให้ผู้เรียน จุดหมายปลายทาง ของกระบวนการสอนคือทำให้ผู้เรียน บรรลุผลตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ในหลักสูตร เช่นเดียวกับ ศักดิ์ศรี ปาณะกุล (2559, หน้า 35) ที่กล่าวไว้ว่า การสอน ถือเป็นหัวใจและเป็นกิจกรรมสำคัญที่สุดในการนำหลักสูตรไปใช้ หากไม่มีการสอน หลักสูตรแม้จะกำหนดไว้ดีเลิศเพียงใด ก็ไม่สามารถทำให้ผู้เรียนบรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมายที่มุ่งหวังได้ แต่ในการจัดการเรียนการสอนนั้น ผู้สอน จะต้องดำเนินการให้ถูกต้องและเป็นไปตามกระบวนการในการจัดการเรียนการสอน เริ่มตั้งแต่การศึกษาและวิเคราะห์ หลักสูตร การออกแบบหน่วยการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับผลการเรียนรู้ของหลักสูตรการป้องกันการทุจริต การจัดทำ แผนการจัดการเรียนรู้ การจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เช่น ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติ ฝึกให้ผู้เรียนได้คิด วิเคราะห์ สามารถแยกแยะระหว่างผลประโยชน์ส่วนตนกับผลประโยชน์ส่วนรวม การวัดและประเมินผลเน้นประเมินตาม สภาพจริง เช่น การสังเกตพฤติกรรมสุจริต/ทุจริตในการสอบ การทำงานร่วมกับเพื่อน ตลอดจนการจัดกิจกรรมเสริม หลักสูตรที่ส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม เป็นต้น

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 ในการนำหลักสูตรการป้องกันการทุจริตไปใช้ให้ประสบความสำเร็จ โรงเรียนควรให้ความสำคัญกับการ บริหารหลักสูตร การจัดการเรียนการสอน และการสนับสนุนและส่งเสริมการใช้หลักสูตร เพื่อให้การขับเคลื่อนในการนำ หลักสูตรการป้องกันการทุจริตไปใช้บรรลุตามเป้าหมาย ตลอดจนสนับสนุนให้มีการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร ด้านคุณธรรม จริยธรรมตามแนวทางของโครงการโรงเรียนสุจริต ได้แก่ กิจกรรม ป.ป.ช. สพฐ. นอย กิจกรรม ป.ป.ช. สพฐ. ชุมชน กิจกรรมค่ายเยาวชนคนดีของแผ่นดิน และกิจกรรมบริษัทสร้างการดี ตลอดจนส่งเสริม และสนับสนุน ให้ผู้เรียนเข้าร่วมกิจกรรมเสริมหลักสูตรทั้งภายในและภายนอกโรงเรียน

1.2 สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานสามารถนำผลการวิจัยไปพัฒนาหลักสูตรการป้องกันการ ทุจริต ในระดับชั้นมัธยมศึกษา ให้เป็นไปตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตร เช่นการกำหนดแนวทางในการบริหารหลักสูตร ให้ประสบความสำเร็จ แนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ แนวทางการจัดกิจกรรม เสริมหลักสูตรที่ส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม ตลอดจนแนวทางการวัดและประเมินผลผู้เรียนและผู้มีส่วนที่เกี่ยวข้อง ในการใช้หลักสูตรการป้องกันการทุจริต

1.3 สำนักงานคณะกรรมการป้องกันการทุจริตแห่งชาติควรนำปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จไปส่งเสริม สนับสนุนให้การขับเคลื่อนการนำหลักสูตรการป้องกันการทุจริตไปใช้ของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน เกิดประสิทธิผลสูงสุด

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัย ครั้งต่อไป

ควรศึกษาแนวทางในการขับเคลื่อนปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในแต่ละด้านเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการนำ หลักสูตรการป้องกันการทุจริตไปใช้ สำหรับโรงเรียนสุจริตต้นแบบ สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

เอกสารอ้างอิง

- ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์. (2559). *การพัฒนาหลักสูตร* (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพฯ: วีพริ้นท์ (1991) จำกัด.
- ประไพพร อุทธิยา และเจริญวิญญู สมพงษ์ธรรม. (2553). ปัจจัยพหุระดับที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของการใช้หลักสูตร ช่วงชั้นที่ 2 ของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ภาคเหนือตอนบน. *วารสารการบริหารการศึกษา*, 4(2), 27 – 41.
- ปราณี สังขะตะวรรณ และรัชชัชชัยจิรฉายากุล. (2553). ทฤษฎีหลักสูตร หลักการและกระบวนการพัฒนาหลักสูตรใน *ประมวลสาระชุดวิชาสัมมนาหลักสูตรและการสอนหน่วยที่ 1 – 5*, (หน้า 1 – 74) นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- ปริยาภรณ์ ตั้งคุณานันต์. (2562). *การบริหารงานวิชาการในสถานศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน*. กรุงเทพฯ: เซอร์วิส ซัพพลาย.
- ไพฑูริย์ ลินลาร์ตัน. (2561). *หลักคิดการจัดหลักสูตรและการสอน* (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วิชัย วงษ์ใหญ่. (2554). *การพัฒนาหลักสูตรระดับอุดมศึกษา* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: อาร์ แอนด์ ปริ้นท์.
- วิชัย วงษ์ใหญ่ และมารุต พัฒผล. (2558). *จากหลักสูตรแกนกลางสู่หลักสูตรสถานศึกษา: กระบวนทัศน์ใหม่การพัฒนา* (พิมพ์ครั้งที่ 8). กรุงเทพฯ: จรัสสินทวงค์การพิมพ์.
- ศักดิ์ศรี ปาณะกุล. (2559). *หลักสูตรและการจัดการเรียนรู้* (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2553). *รายงานการวิจัยนำร่องการใช้หลักสูตร หลักสูตรแกนกลาง การศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551*. กรุงเทพฯ: ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ. (2560). *ยุทธศาสตร์ชาติว่าด้วยการป้องกัน และปราบปรามการทุจริต ระยะที่ 3 (พ.ศ. 2560 – 2564)*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการป้องกัน และปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ.
- สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ และสำนักงานคณะกรรมการการศึกษา ขั้นพื้นฐาน. (2561). *หลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติมการป้องกันการทุจริต*. กรุงเทพฯ: ชุมนุมสหกรณ์การเกษตร แห่งประเทศไทย.
- สำนักพัฒนาวัตกรรมการจัดการศึกษา. (2559) *รายงานผลการปฏิบัติงานประจำปี 2559 โครงการโรงเรียนสุจริต*. กรุงเทพฯ: ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา. (2553). *แนวทางการบริหารจัดการหลักสูตรตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษา ขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551*. กรุงเทพฯ: ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- สิทธิพล อาจอินทร์. (2561). *การพัฒนาหลักสูตร*. ขอนแก่น: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- สุทธิวรรณ ดันดิรจนาวงศ์. (2556). *การบริหารหลักสูตรในประมวลสาระชุดวิชาการพัฒนาระบบการจัดการเรียนรู้ หน่วยที่ 6 – 10*, (หน้า 1 – 37) นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- สุวรรณี ยะทะกร. (2553). *การนำหลักสูตรไปใช้ในประมวลสาระชุดวิชาสัมมนาหลักสูตรและการสอน หน่วยที่ 6 – 10*, (หน้า 1 – 37) นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.